

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

Національна академія наук України
Інститут філософії ім. Григорія Сковороди

Український філософський фонд

Sententiae

Науковий журнал

Виходить тричі на рік

Заснований у червні 2000 року

XLII

Issue 3

2023

Вінниця
ВНТУ
2023

Редакційна колегія:

- Геннадій Аляєв (Дніпро)
- Андрій Баумейстер (Київ)
- Отфрід Гьофе (Гюбінген, Німеччина)
- Доменік Декот (Клермон-Феран, Франція)
- Сергій Йосипенко (Київ/Лозана)
- Барбара Касен (Париж, Франція)
- Саймон Кричлі (Нью Йорк, США)
- Олена Луцишина (Варшава, Польща)
- Олексій Панич (Київ)
- Сергій Пролєєв (Київ)
- Сергій Секундант (Одеса)
- Микола Симчич (Київ)
- Плінію Жункейра Сміт (Сан-Паулу, Бразилія)
- Ростислав Ткаченко (Кембридж, Велика Британія)
- Марина Ткачук (Київ)
- Юрій Чорноморець (Київ)
- Іван Іващенко (Львів), *Заступник головного редактора*
- Віталій Терлецький (Київ), *Заступник головного редактора*
- Олег Хома (Вінниця), *Головний редактор*

Редакція:

Заступник головного редактора з міжнародного співробітництва

Микола Прадівляний (Вінниця)

Редакційний комітет

Ірина Головащенко (Вінниця)

Анатолій Теклюк (Вінниця)

Ольга Цимбал (Вінниця)

Ельвіра Чухрай (Вінниця), *Відповідальний секретар*

Ігор Немчинов (Київ), *науковий редактор розділу «Наукове життя»*

Видання засноване за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» і видавництва **Пор-Рояль** (Київ).

Виходить за підтримки Спільноти *Sententiae*.

Sententiae є спільним виданням Вінницького національного технічного університету, Інституту філософії НАН України та Українського філософського фонду.

Друкується за рішенням Вченої ради ВНТУ, протокол № 5 від 26.10.2023 р.

DOI журналу:

<https://doi.org/10.31649/sent>

З 2015 року журнал *Sententiae* індексується в Scopus, міжнародній базі даних рефератів і цитувань, що охоплює всі різновиди рецензованих публікацій.

Постановою Президії ВАК України № 5-05/4 від 11.04.2001 часопис *Sententiae* визнано фаховим виданням за спеціальністю «Філософія», наказом № 409 МОН України від 17.03.2020 включено до категорії А Переліку наукових фахових видань України.

Ідентифікатор медіа R30-01506. Внесено до Реєстру суб'єктів у сфері друкованих медіа за рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1234 від 31.10.2023 р.

Контакти:

e-mail: sententiae2000@gmail.com

Поштова адреса:

SENTENTIAE, кафедра філософії, ВНТУ, вул. Хмельницьке шосе, 95, Вінниця, 21021, Україна

© ВНТУ, 2023

ЗМІСТ

DOI числа: <https://doi.org/10.31649/sent42.03>

СТАТТІ

ФІЛОСОФІЯ XIX СТОЛІТТЯ	6	Світлана Кузьміна, Людмила Бачуріна (Київ) <i>Руссо у наративах київської академічної філософії другої половини XIX - початку XX ст.</i>
ДИСКУСІЇ	22	Ілля Давіденко (Київ) <i>Філософія України XX століття: критика однієї моделі історизації</i>
ПАНОРАМА	47	Плініо Жункейра Сміт (Сан-Паулу, Бразилія) <i>Неопіронізм: сучасна версія скептицизму</i>

РЕЦЕНЗІЇ

	67	Паоло Маргутті (Белу Орізонті, Бразилія) <i>Нова історіографія щодо відкриття бразильської філософії. Canhada, J. M. (2023). Le discours et l'histoire: la philosophie au Brésil au dix-neuvième siècle. (F. Brandi, Trans.). Paris: Harmattan.</i>
	84	Ірина Головащенко (Вінниця) <i>Публікації з історії філософії на сторінках журналу «Філософська думка» у 2022 році</i>
	97	Олена Калантарова (Київ) <i>Феноменалістичний атомізм як tertium quid компаративної філософії. Kuzminski, A. (2021). Pyrrhonian Buddhism: A Philosophical Reconstruction. London and New York: Routledge.</i>
	127	Олександр Корнієнко (Суми) <i>Філософія банту в історії африканської філософії.</i>
	134	Олександр Луковина (Київ) <i>Сучасність античного скептицизму. Vogt, K., & Vlasits, J. (Eds.). (2020). Epistemology After Sextus Empiricus. New York: Oxford UP.</i>
	141	Андрій Шиманович (Київ) <i>Есхатологічна візія християнства на світанку доби Просвітництва. Thompson, J. W. (2022). The Metaphysics of Resurrection in Seventeenth-Century Philosophy. Cham, Switzerland: Springer.</i>
	151	Олег Ярош (Київ) <i>Концептуалізація і переосмислення насильства в ісламській думці: від історії до сучасності. Baig, M., & Gleave, R. (Eds.). (2021). Violence in Islamic Thought from European Imperialism to the Post-Colonial Era (Vol. 3). Edinburgh: Edinburgh UP.</i>

НОВІ ВИДАННЯ

	161	Аріна Орехова (Київ) <i>Апологія Бергсона: позачасова тривалість. Lovasz, A. (2021). Updating Bergson: A Philosophy of the Enduring Present. Lanham: Lexington books.</i>
	165	Анатолій Теклюк (Вінниця) <i>Інтелектуально-світоглядне тло раннього християнства. Karamanolis, G. (2021). The Philosophy of Early Christianity. London & New York: Routledge.</i>
	168	Віталій Туренко (Київ) <i>Глобальність класики: від минулого до сучасності. Bromberg, J. (2021). Global Classics. Abingdon: Routledge.</i>
	173	Олег Хома (Вінниця) <i>Картезіанська наука: метод і досвід. Dika, T. (2023). Descartes's Method. The Formation of the Subject of Science. Oxford: Oxford UP.</i>

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

	178	Євген Причепій, Влада Давіденко, Яна Дзюба, Яна Горобенко (Київ) <i>Феноменологія знаків долі. Частина IV</i>
	199	Леонід Фінберг, Влада Давіденко, Ренат Швець, Софія Бриль (Київ) <i>Я мав частя спілкуватися з велетнями духу. Частина I</i>
	211	Ілля Давіденко (Київ) <i>«Вправність і відповідальність мислення: філософський курс для учнів середньої і старшої школи»</i>
	215	Микола Федяй (Київ) <i>Seminarium Historico-Philosophicum – майданчик для дискусії</i>

Sententiae

Publishers: Vinnytsia National Technical University, Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ukrainian Philosophical Foundation

The Journal was founded in June 2000 with the assistance of International Renaissance Foundation and publishing company “Port-Royal” (Kyiv)

3 issues per year

Website www.sententiae.vntu.edu.ua

Journal DOI: <https://doi.org/10.31649/sent>

ISSN 2075-6461 (print)

ISSN 2308-8915 (online)

Focus and scope: Sententiae is peer-reviewed journal that publishes original research articles as well as review articles, new Ukrainian translations of classics, archival materials and interviews in all areas of the History of Philosophy

Published with the support of the *Sententiae* Community.

The Editorial Team

Editor in Chief

Oleg Khoma (Vinnytsia) sententiae2000@gmail.com

Editorial Board:

Gennadii Aliaiev (Dnipro) gealyaev@gmail.com

Andrii Baumeister (Kyiv) andrejbaumeister@ukr.net

Barbara Cassin (Paris, France) barbaracassin2@gmail.com

Yuriy Chornomorets (Kyiv) palamist@gmail.com

Simon Critchley (New York, USA) CritchIS@newschool.edu

Dominique Descotes (Clermont-Ferrand, France) Dominique.DESCOTES@univ-bpclermont.fr

Otfried Höffe (Tübingen, Germany) sekretariat.hoeffe@uni-tuebingen.de

Ivan Ivashchenko (Lviv) transzendentalist@gmail.com, Deputy Editor-in-Chief

Olena Lucyszyna (Warsaw, Poland) olucyszyna@iksio.pan.pl

Oleksiy Panych (Kyiv) panych@yahoo.com

Serghii Prolev (Kyiv) uffon@ukr.net

Sergiy Secundant (Odesa) sergiisekundant@gmail.com

Mykola Symchych (Kyiv) msymchych@gmail.com

Plínio Junqueira Smith (São Paulo) plinio.smith@unifesp.br

Vitali Terletsky (Kyiv) terletsky.vm@gmail.com, Deputy Editor-in-Chief

Rostislav Tkachenko (Cambridge, Great Britain) rostislavtkachenko@gmail.com

Maryna Tkachuk (Kyiv) mltkachuk@gmail.com

Serhii Yosypenko (Kyiv/Lausanne) serge.yosypenko@ukr.net

Contact information

Rights & Permissions: **Mykola Pradivliannyi**, *Deputy Chief Editor on International Cooperation*
nickdfs@yahoo.com

“Academic Life” Section Editor: **Ihor Nemchynov**, i.h.nemchynov@npu.edu.ua

Managing Editor: **Elvira Chukhray**, elvica888@gmail.com

Assistants of the Editor-in-Chief: **Iryna Holovashenko**, **Anatoliy Tekliuk**, **Olga Tsybal**

Journal “Sententiae”, 95, Khmelnytske shose, Vinnytsia, 21021, Ukraine

e-mail: sententiae2000@gmail.com

TABLE OF CONTENTS

Issue DOI: <https://doi.org/10.31649/sent42.03>

ARTICLES	
19 th CENTURY PHILOSOPHY	6 Svitlana Kuzmina, Liudmyla Bachurina (Kyiv) <i>Rousseau in narratives of Kyiv academic philosophers of the late 19th and early 20th centuries</i> [ENG]
DISCUSSIONS	22 Illia Davidenko (Kyiv) <i>Ukraine's philosophy of the XXth century: criticism of one model of historization</i> [UKR]
PANORAMA	47 Plínio Junqueira Smith (São Paulo, Brazil) <i>Neo-Pyrrhonism: a contemporary version of skepticism</i> [ENG]
REVIEWS	
	67 Paulo Margutti (Belo Horizonte, Brasil) <i>A new historiography on the inauguration of brazilian philosophy. Canhada, J. M. (2023). Le discours et l'histoire: la philosophie au Brésil au dix-neuvième siècle. (F. Brandi, Trans.). Paris: Harmattan.</i> [ENG]
	84 Iryna Holovashenko (Vinnytsia) <i>Publications on the history of philosophy on the pages of the journal Filosofska dumka in 2022</i> [UKR]
	97 Olena Kalantarova (Kyiv) <i>Phenomenalistic Atomism as a Tertium Quid of Comparative Philosophy. Kuzminski, A. (2021). Pyrrhonian Buddhism: A Philosophical Reconstruction. London and New York: Routledge.</i> [UKR]
	127 Olexandr Kormienko (Sumy) <i>Bantu philosophy in the history of African philosophy</i> [UKR]
	134 Oleksandr Lukovyna (Kyiv) <i>Contemporariety of Ancient Scepticism. Vogt, K., & Vlasits, J. (Eds.). (2020). Epistemology After Sextus Empiricus. New York: Oxford UP.</i> [UKR]
	141 Andrii Shymanovych (Kyiv) <i>Christianity's eschatological vision at the dawn of the Age of Enlightenment. Thompson, J. W. (2022). The Metaphysics of Resurrection in Seventeenth-Century Philosophy. Cham, Switzerland: Springer.</i> [UKR]
	151 Oleg Yarosh (Kyiv) <i>Conceptualization and Reinterpretation of Violence in Islamic Thought: From History to the Present. Baig, M., & Gleave, R. (Eds.). (2021). Violence in Islamic Thought from European Imperialism to the Post-Colonial Era (Vol. 3). Edinburgh: Edinburgh UP.</i> [UKR]
NEW EDITIONS	
	161 Arina Oriekhova (Kyiv) <i>The Apology of Bergson: timeless duration. Lovasz, A. (2021). Updating Bergson: A Philosophy of the Enduring Present. Lanham: Lexington books.</i> [UKR]
	165 Anatolii Tekliuk (Vinnytsia) <i>The intellectual and worldview background of early Christianity. Karamanolis, G. (2021). The Philosophy of Early Christianity. London & New York: Routledge.</i> [UKR]
	168 Vitalii Turenko (Kyiv) <i>Global of Classics: from the past to the present. Bromberg, J. (2021). Global Classics. Abingdon: Routledge.</i> [UKR]
	173 Oleg Khoma (Vinnytsia) <i>Cartesian science: method and experience. Dika, T. (2023). Descartes's Method. The Formation of the Subject of Science. Oxford: Oxford UP.</i> [UKR]
ACADEMIC LIFE	
	178 Yevhen Prychepii, Vlada Davidenko, Yana Dziuba, Yana Gorobenko (Kyiv) <i>Phenomenology of fate signs. Part IV</i> [UKR]
	199 Leonid Finberg, Vlada Davidenko, Ryenat Shvets, Sofia Bryl (Kyiv) <i>I had the good fortune to communicate with giants of the spirit. Part I</i> [UKR]
	211 Illia Davidenko (Kyiv) <i>"Dexterity and responsibility of thinking: a philosophical course for middle and high school students"</i> [UKR]
	215 Mykola Fediai (Kyiv) <i>Seminarium Historico-Philosophicum – a Place for Discussion</i> [UKR]

Інформація для авторів

- Редколегія приймає до розгляду тексти *будь-якої історико-філософської тематики*: статті (в т.ч. полемічні), переклади, архівні джерела, рецензії, огляди книг і наукової періодики, інформацію про події у царині історії філософії;
  - фактом подання матеріалу в *Sententiae* автор висловлює згоду з чинними в нашому журналі редакційною політикою, етичними принципами рецензування й редагування статей, політикою відкритого доступу, Положеннями про авторські права та про конфіденційність <http://sententiae.vntu.edu.ua/index.php/sententiae/about>
  - рішення щодо можливості прийняття до друку здійснюється за результатами «подвійного сліпого» рецензування;
  - матеріали подаються електронною поштою sententiae2000@gmail.com або через сайт журналу <http://sententiae.vntu.edu.ua/index.php/sententiae/information/authors>;
  - **технічні вимоги до тексту**:
орієнтовний обсяг 20–22 тис. знаків; *мови* українська, англійська, французька, німецька; *формат* Word, RTF; *шрифт* Times New Roman, *кегель* 14, *інтервал між рядками* 1,5;
  - **оформлення посилань**:
    - наприкінці статті наводиться нумерований алфавітний список цитованої літератури згідно з форматом АРА (зразки оформлення літератури за цим форматом див., наприклад, тут: <http://liu.cwp.libguides.com/citapa> ; можна також скористатися сервісом створення списків літератури з текстового редактора Microsoft Word);
    - посилання в тексті подаються у квадратних дужках і містять:
прізвище автора (редактора, укладача тощо; при наявності кількох авторів, наводиться лише прізвище першого і символ ...) з відповідної позиції у списку літератури / пробіл / **рік видання** / двокрапка / пробіл / **номер сторінки** (або діапазон номерів через тире)
  - зразок оформлення посилання**: [Аристотель 2010: 286], [Aristotle 2008: 17-18];
  - якщо на один рік припадає кілька видань одного автора, цитованих у статті, то у списку літератури такі джерела розташовуються за алфавітом, а після року видання (в т.ч. й у посиланні) слід ставити відповідну літеру латинського алфавіту, починаючи з а (наприклад, 1990a, 1990b, 1990c тощо);
  - зразок оформлення посилання**: [Аристотель 2010a: 286], [Aristotle 2010c: 17-18];
  - у посиланнях на твори, наведені у списку літератури без зазначення автора (збірники, енциклопедії тощо), слід замість прізвища автора наводити перші слова заголовку цитованого видання; якщо фраза виявляється зовеликою чи непринятною з інших причин, можна при першому цитуванні запровадити аббревіатуру, описавши її у примітці, й надалі послуговуватися саме аббревіатурою;
  - зразок оформлення посилання**: [Філософський енциклопедичний 2002: 234-235] або [ФЕС 2002: 234-235];
  - якщо видання не має автора, але на офіційній сторінці вказано укладача, відповідального редактора тощо, їх можна наводити замість автора, вдаючись до відповідних позначок за стандартом АРА: (Укл.), (Ред.) тощо;
  - за наявності канонічних видань класичних творів із загальноприйнятою пагінацією, краще посилатись на неї, а не на сторінку того чи іншого видання;
  - примітки подаються внизу сторінки або після основного тексту перед списком літератури;
- **при цитуванні слід уникати подвійного перекладу**;
  - бажано посилатися на оригінали цитованих іншомовних першоджерел або принаймні зіставляти використовувані переклади з цими оригіналами;
- **статті не розглядатимуться Редколегією, якщо до них не буде додано**:
    - 1) короткий опис їхньої наукової новизни;
    - 2) анотацію (українською, англійською та російською мовами, 100-250 слів);
    - 3) переклад назви статті англ. та рос. мовами;
    - 4) перелік ключових слів (укр., рос., англ. мовами; ключові слова відокремлюються крапкою з комою);
  - **автори статей також мають подати про себе такі дані**:
    - українською та англійською мовами: прізвище, ім'я та по батькові; науковий ступінь, учене звання (за наявності); місце основної роботи, посада;
    - номер телефону, e-mail та (мовою статті) адреса і сфера наукових інтересів.

Instructions to authors

- The Editorial Board considers the texts on *all aspects of the history of philosophy*: articles (including polemical), translations, archival sources, reviews, information on events in the field;
- **By submitting his/her paper to “Sententiae”, the author agrees with our magazine’s Editorial Policy, Ethics and Order of Peer-reviewing, Principles of Open Access, Regulations of Copyright and Privacy, Publication Malpractice Statement** <http://sententiae.vntu.edu.ua/index.php/sententiae/about>;
- The peer-reviewing procedure at “Sententiae” is “double-blind”;
- Authors may submit their papers via e-mail sententiae2000@gmail.com or via our website <http://sententiae.vntu.edu.ua/index.php/sententiae/information/authors>;
- **Requirements to the texts submitted for publication:**
  - 20.000-22.000 characters; DOCX, DOC or RTF format; Times New Roman, 14; line spacing: 1.5;
  - Papers should match **APA** citation style (6th edition);
  - **Sample of reference in the text:** [Aristotle 2008: 17-18];
- Quotations should avoid **double translation** (translation from translation) whenever possible;
- When referring to non-English texts, it is desirable to use their canonical editions in the original language, or at least to compare their English translations with the text of these canonical editions;
- An abstract of about 100-250 words will be required for publication;
- Authors should indicate their research degree and academic title (if any), the main place of employment, position, and specify the field(s) of their research interests.

Наукове видання

SENTENTIAE

XLII
(№ 3 / 2023)

Редактор *Володимир Стерденко*
Літературне редагування *Володимир Стерденко,*
Юрії Старовойт
Коректори *Всеволод Кузнєцов, Ельвіра Чухрай*
Верстка *Ольга Цимбал*
Дизайн обкладинки *Андрія Шубіна*

Ідентифікатор медіа R30-01506.
Внесено до Реєстру суб'єктів у сфері
друкованих медіа за рішенням
Національної ради України з питань
телебачення і радіомовлення № 1234
від 31.10.2023 р.

Підписано до друку 30.11.2023 р. Папір офсетний.
Формат 29,7×42 ½. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 25,64. Обл.-вид. арк. 24,12.
Наклад 50 пр. Зам. № 2023-035.

Видавець і виготовлювач —
Вінницький національний технічний університет,
Редакційно-видавничий відділ.
Головний корпус ВНТУ, к. 114, Хмельницьке шосе, 95,
м. Вінниця, 21021.
press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog/category/journ
email: irvc.vntu@gmail.com

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.